

ГОЛАС РАДЗІМЫ

ВЫДАЕЦЦА З 1955 ГОДА ●

● NO. 19 (3571) ●

● ЧАЦВЕР, 24 МАЯ, 2018

ШТОТЫДНЁВІК “ГОЛАС РАДЗІМЫ” МОЖНА ЧЫТАЦЬ У ІНТЭРНЭЦЕ: WWW.GOLAS.BY

Дрэва не жыве без каранёў
Цэнтр нацыянальных меншасцяў, які адкрыўся ў адным з раёнаў Таліна, мае беларускую назву “Радзіма” **Стар 2**

Нашчадкі зямлі Баянавай
Кіраўнік Саюза беларусаў Дону Уладзімір Банцэвіч выступіў з ініцыятывай па стварэнні ў Растоўскай вобласці міжнароднай культурна-асветніцкай суполкі ў гонар Кірылы Тураўскага **Стар 2**

НАЦЫЯНАЛЬНЫЯ КАШТОЎНАСЦІ

Ключы ад шчасця

Ганаровыя прэміі імя Зінаіды Тусналобавай-Марчанкі ад Беларускага дзіцячага фонду атрымалі ў Мінску тры шматдзетныя сям’і

Кацярына Мядзведская

Такія простыя і адначасова найскладаныя фарбы абавязкова ёсць у палітры бадай што кожнай шчаслівай сям’і: каханне, дружба, узаемапавага, цеплыня ды ўтульнасць... І вельмі здорава, калі ўсё гэта гарманічна сходзіцца. На працягу 30 гадоў Беларускае дзіцячае фонд вышуквае ў Беларусі самыя дружныя, згуртаваныя ды творчыя сем’і, у якіх выходзяць больш за пяць дзяцей, ды ўзнагароджвае іх ганаровай прэміяй імя Зінаіды Тусналобавай-Марчанкі.

Пра гэтую гераічную жанчыну, якая ў часы Вялікай Айчыннай вайны страціла рукі ды ногі, аднак жа змагла нарадзіць і выхаваць дваіх дзяцей, раскажыце старшыня праўлення Беларускага дзіцячага фонду, пісьменнік Уладзімір Ліпскі. Ён прысвяціў незвычайнай маці-гераіні кніжку “Крутыя вёрсты”, ён жа ініцыяваў заснаванне прэміі. “Зінаіда пазнаёмілася з будучым мужам Іосіфам Марчанкам за два месяцы да вайны. Яго мабілізавалі на фронт. А яна скончыла курсы медсясцёр і таксама папрасілася на вайну. Была санінструктарам у палявым шпіталі. Выратавала жыцці 128 афіцэрам і салдатам. І вось яе апошні бой зімой 1942-га... Зінаіда паўзла па дапамогу раненаму, а ёй самой фашысты прастрэлілі абедзве

КАЦЬЕРЫНА МЯДЗВЕДСКАЯ

ве нагі. Знайшлі яе, заледзянелую, толькі на другі дзень. Выратавалі, але прышлося ампутаваць ногі й рукі. Пасля вайны да Зіны вярнуўся яе Іосіф. Яны ажаніліся. І я, прызнаюся, больш шчаслівай сям’і ў жыцці не бачыў. Зіна ж нарадзіла сына Валодзю, дачку Ніну. Дзіцячы фонд заснаваў прэмію ў знак памяці

пра гэтую незвычайную сям’ю. У Полацку ёсць музей Зінаіды Тусналобавай-Марчанкі, абавязкова завітайце, калі будзеце там”, — казаў Уладзімір Сцяпанавіч.

Сёлета ж прэміі Фонду атрымалі сем’і Скабей з Полацка, Апалькаў з аграгарадка Жыровічы (Слоніміскі раён Гродзеншчыны) ды Сапегаў з

У час экскурсіі ў ДOME-музеі Ваньковічаў

вёскі Яснае Вутра Круглянскага раёна Магілёўшчыны. У дзвюх першых сем’ях выходзяць па шэсць родных па крыві дзяцей, у трэцяй — пяць кроўных і восем прыёмных. І не выпадкова ўшаноўвалі ўзорныя сем’і ў ДOME-музеі Ваньковічаў: у той вялікай шчаслівай сям’і было 13 дзяцей! **→ Стар. 2**

ПОВЯЗЬ ЧАСОЎ

Вайной апаленыя лёсы

У Даўгаўпілсе сябры беларускага таварыства “Уздым” правялі вечарыну ўспамінаў

Здаецца, сама прырода разам з намі святкавала сёлета Дзень Перамогі: усё цвіло, зелянела, і дні стаялі ціхія, сонечныя. Актывісты, сябры суполкі “Уздым” сабраліся 8 мая на вечарыну ўспамінаў. Пачалі з вершаў: прагучаў “Рэквіем па кожным чацвёртым” Анатоля Вяцінскага, была Мінута маўчання. Сярод нас не было ветэранаў, але былі дзеці вайны, якія памятаюць жахі акупацыі, канцлагаў, рабства ў Нямеччыне. Дый праз дзядоў, бацькоў бадай што лёс кожнага з нас — вайною апалены.

Сябра суполкі Сафія Ільнічна Кавалёва-Крываносава згадвала, як была вязнем канцлагаў. З Віцебшчыны ў вайну яе, маленькую, разам з маці фашысты вывезлі ў Германію. І больш яна сваіх маці, хату, родную вёску не ўбачыла. Пасля вайны прытулак сіротцы даў дзіцячы дом

у Даўгаўпілсе. Таму й праз столькі гадоў Сафія Ільнічна не можа гаварыць пра тыя жудасныя падзеі: кветкі дрыжаць у яе руках, даўкі камячок болю падступае да горла, слёзы самі сабой коцяцца з вачэй...

Адна са старэйшых сяброў і заснавальнікаў “Уздыма” Яўгенія Вячаславаўна Гуляева згадала на вечарыне пра бацьку, які ваяваў, прайшоў праз усю вайну. А яна з маці жыла дома ў Браслаўскім раёне, які быў акупаваны ворагам. Назаўсёды застаўся ў яе памяці крык жанчын: “Немцы!”. Помніцца й той акраец хлеба, які хуценька перадала ёй матуля, калі разам пабеглі хавацца ў балота. Чаму ж у балота?.. Бо туды не пройдуць танкі, то можа ўдасца выжыць... Назаўсёды ў памяці купіна, за якую дзяўчо трымалася ў балоце, каб не ўтануць, і дым, які падымаўся ад запаленых карнікамі хат...

Да слёз расчуліў нас аповед Анастасіі Аляксандраўны Сазанковай. Ёй на пачатак вай-

ны было 12 гадоў, сям’я жыла ў вёсцы пад Полацкам. Уцякалі ад немцаў. Памятае: уздоўж дарогі ляжалі забітыя людзі, коні, паламаныя вазы... Іх сям’ю абстралялі з самалёта, кідалі бомбы. Адна, разарваўшыся побач, забіла каня, забіла й малодшую сястрычку Машаньку, саму ж Насту параніла. Яна страціла прытомнасць, і ўсе падумалі, што ўжо нежывая, таму пакінулі на лясной паляне. Калі ж дзяўчынка прыйшла ў сябе, то цэлую ноч хадзіла вакол дрэва, ёй было вельмі страшна й хацелася да людзей. На ёй была чырвоная сукенка, і раніцай нейкі чалавек заўважыў, што ў дрэвах нехта ёсць. Пра тое пачула й радня, бо недалёка яшчэ адышлі, родныя вярнуліся й забралі яе з сабой. А на тым месцы, дзе пахавалі сястрычку Машаньку, стаіць невялікі помнік. Свае ўспаміны Анастасія Сазанкова выпісала ў кніжцы “Сведка”.

Пра свайго бацьку-франтавіка са слязамі на вачах успомніла Зінаіда Сіліна. Яго не стала,

Яўгенія Гуляева

пасля вайны ўжо, якраз 8 мая, напярэдадні Дня Перамогі. Ён быў разведчыкам. Зінаіда, як і ўсе, хто меў слова да яе, шкадавала, што мала распытвала бацьку, не запісала яго ўспаміны. Зрэшты, і вялікіх святкаванняў Дня Перамогі ў першыя пасляваенныя гады не было. А яшчэ Зінаіда Сіліна заспявала ў памяць пра роднага чалавека любімую песню бацькі “Синий платочек”.

→ Стар. 4

ЯК СПРАВЫ, ДЫЯСПАРА?

Дрэва не жыве без каранёў

Цэнтр нацыянальных меншасцяў, які адкрыўся ў адным з раёнаў Таліна, мае беларускую назву “Радзіма”

У народзе кажуць: чалавек без Радзімы — што дрэва без каранёў. І ўдалечыні ад бацькаўшчыны адчуваеш тое вельмі востра. Таму й налагатыпе Цэнтра нацыянальных меншасцяў “Радзіма”, што працуе ў Таліне, ёсць выява дрэва з магутнымі каранямі. Як моцныя карані даюць жыццё й сілу дрэвам, дапамагаюць ім утрымацца ў свеце, супрацьстаяць бурам-вятрам ды іншым нягодам, так і людзям цяжка жыць без моцнай павязі з родам сваім, зямлёю продкаў. Паяднаны сотнямі розных ніцяў з этнічнай Радзімай і бадай што ўсе беларусы Эстоніі. Нашых знойдзеш у розных яе кутках, а так хочацца часам сустрэцца родным людзям за кубкам гарбаты, пагаварыць-пасядзець, прыняць гасцей. Прычым у сваёй “хатцы”: з беларускімі абразамі, рушнікамі, цукеркамі, смак якіх ведаеш з дзяцінства. І паразмаўляць па-беларуску. Даўно мы задумалі стварыць свой цэнтр, і нарэшце мара спраўдзілася.

13 красавіка ў адным з раёнаў Таліна — Хааберсці — прайшло адкрыццё Цэнтра нацыянальных меншасцяў “Радзіма”. Гэта была важная й сапраўды святочная падзея не толькі для таварыстваў, якія ўваходзяць у Цэнтр “Радзіма”, але й для навучэнцаў Беларускай нядзельнай школы “Буслікі”. Цяпер у дзетвары ёсць сваё месца для заняткаў: з беларускай бібліятэччай, метадычным кутком, з музыкай.

На адкрыццё Цэнтра прыйшлі ганаровыя госці: Амбасадар Беларусі Анатоль Сцеўпун з жонкай, кіраўнік аддзела па партнёрскіх сувязях

Цэнтра інтэграцыі Крысціна Піргоп, прадстаўнікі гарадской управы Хааберсці Таліна. Яны й пачалі афіцыйную цырымонію адкрыцця Цэнтра “Радзіма”: з разразання чырвонай стужкі. Пачалося наша свята з песнямі, віншаваннямі, падарункамі. У прыватнасці, з вуснаў навучэнцаў школы “Буслікі” гучалі радкі, прысвечаныя Цэнтру: “Мы слухаем песні ды вершы, / Нам радасна бегаць, гуляць. / “Радзіма”, ты цэнтр — самы лепшы! / Мы будзем з табой сябраваць!” І былі песні, вершы пра Беларусь, родны край, пра Мінск.

Танцавалі “Лявоніху” пад гарачыя аплудысменты грамады. Людзей жа сабралася нямала: прадстаўнікі таварыстваў, вучні з настаўнікамі розных школ Эстоніі, з якімі ў цеснай супрацы “Радзіма”, семі членаў праўлення, сябры, знаёмыя. Дарагімі

гасцямі былі сябры з Мінска — дэлегацыя 48-й сярэдняй школы. Мінчан запрасіла на свята Лауласмааская школа, як партнёраў па міжнародным праекце “Школы-пабрацімы”. Мы ж прымалі віншаванні як ад Лолы Пахомавай, дырэктаркі мінскай школы, так і ад Рындла Хесція, дырэктара Лауласмааскай школы. Цэнтру яны падарылі плакаты “Эстонія—Беларусь”, якія рабілі беларускія й эстонскія школьнікі на сумесных уроках у

Лауласмааскай школе. Яшчэ адзін падарунак быў музычна-спеўным: беларускія школьніцы выканалі песні на беларускай, рускай і англійскай мовах.

Старшыня праўлення “Радзіма” Кетлін Пукк па-беларуску дзякавала ўсім, хто браў непасрэдны ўдзел у будаўніцтве й рамонце Цэнтра. Былі ж гэта бацькі вучняў нядзельнай школы “Буслікі”, калегі па сумеснай працы з транспартнай фірмы “VPV”, сябры, знаёмыя. Шмат хто прыклаў у Цэнтры свае ўмельныя рукі, мы выкарыстоўвалі таксама й будаўнічы досвед ахвотнікаў, проста іх жаданне “хоць нечым дапамагчы”. Я ўручыла падзячны ліст дырэктарцы мінскай школы №48 за ацэнку, праведзеную там па зборы кнігі для беларускіх “Буслікаў” у Эстоніі. Цікавым атрымаўся кнігазбор, і цяпер у Цэнтру ёсць свая невялікая бібліятэка. (Вельмі раім таксама ўсім нядзельным беларускім школам у замежжы карыстацца ўнікальным інтэрнэт-рэсурсам Мегабук: большасць беларускіх падручнікаў там упершыню ў свеце пададзены ў форме іх цікавых мультымедыяных аналагаў. Зручна карыстацца з розных гаджэтаў. Падрабязней пра тое — у тэксце “Ад Скарыны да Skaryna”. — ГР, 7.06.2017. — Рэд.)

Вутра апісвалі, як тата будаваў дом, пра свае захапленні, дасягненні, сямейныя традыцыі. Сям’я Апалькаў з Жыровічаў расказвала пра сваё агульнае хобі: гатаваць розныя стравы й прымаць гасцей.

Ніна Пээрна і ансамбль “Дзяўчаты”

Потым я чытала свой верш пра родную Беларусь, змешчаны ў зборніку “Жизненные перекрёстки” — ён пабачыў свет нядаўна. І зборнік таксама стаў нам усім добрым падарункам да адкрыцця беларускага Цэнтра. Нашы госці, сябры даведліся, як стваралася кніга, пачулі цёплыя словы пра Святлану Аляксееўну Янушкевіч, маю дарагую настаўніцу і суаўтарку з Мінска. Дзякавала я маёй дачцэ Кетлін Пукк за дапамогу ў афармленні кнігі, а калезе па працы ў школе Вользе Таліс за карэктарскую дапамогу. Вольга ж прачытала верш з кнігі пра вясну. Адзін з найбольшых раздзелаў у кнізе — вершы пра каханне. Усім вельмі спадабалася, як чытала вершы з кнігі навучэнка 3 класа мінскай школы Дар’я Канановіч — іх яна выбірала самастойна. Так што, пэўна, кожны зможа знайсці нешта для сябе ў гэтай кнізе вершаў: і даросляў, і дзеці.

Прыемна было ўсім паслухаць і песні пра каханне — іх выконваў ансамбль “Дзяўчаты” Беларускага цэнтра EVA-Studiorum. Закончылі ж мы свята нацыянальнымі беларускімі пачастункамі. Цяпер наш Цэнтр адкрыты для гасцей, якім мы будзем заўсёды рады.

Ніна Пээрна, старшыня Беларускага цэнтра вучобы і развіцця EVA-Studiorum, Эстонія

НАЦЫЯНАЛЬНЫЯ КАШТОЎНАСЦІ

Ключы ад шчасця

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

На пытанне вядучай святочной імпрэзы Марыны Грыцук — а яна таксама маці чатырох хлопцаў — як усё паспеець, шматдзетныя бацькі адказвалі: дапамагаюць ім дзеці. “Галоўнае — добра выхаваць старэйшых, — упэўнены глава сямейства з Полацка Андрэй Скабей. — А тыя будуць малодшых даглядаць. І па гаспадарцы будзе дапамога. Насамрэч атрымліваецца: чым больш дзяцей, тым жыць прасцей”. А яшчэ, лічыць Андрэй, важна ў клопатах ды турботах пра сыноў-дочак і на сябе не забыцца. Сам ён мае дыплом магістра й бакалаўра філасофіі, служыць протадыяканам у Багаўленскім саборы ў Полацку. Ягоная жонка Марыя — рэгент царкоўнага хору. У абодвух на

грудзях медалі. “Жонка мае ордэн Маці, — удакладняе ў размове са мной Андрэй Скабей. — Астатнія ўзнагароды ў нас царкоўныя. Мы самі стараемся быць прыкладам для дзяцей, таму й рухаемся наперад, імкнемся да большага”. Пра вялікую сям’ю, кажа, марылі абодва. Але спачатку медыкі пужалі Марыю: дзяцей увогуле можа не быць. Аднак здарыўся цуд, і адно за другім нарадзіліся Еўфрасіння, Варвара, Філарэт, Варфаламей, Піцірым, Патрык. Дарэчы, апошняму ўсяго толькі шэсць месяцаў...

Ушматдзетнай сям’і Скабей ведаюць: разам утульней усмешак, галасоў. Дзеці — падарунак ад Усявышняга. І не мы іх выбіраем — гэта яны прыходзяць да нас”.

У якасці падарункаў сем’ям уручылі дыпломы, памятныя знакі ў выглядзе сэрцаў і канверты з грашмыма ад спонсараў. Ладзіўся таксама канцэрт класічнай

музыкі. Пасля дзеці й даросляў пабывалі на экскурсіі ў Нацыянальнай бібліятэцы, у кінатэатры, пачаставаліся піцай.

“Уражанняў хопіць надоўга, — прызнаваўся Аляксандр Сапега. — Нам падабаюцца такія сумесныя працяглыя вандроек, бо яны ж нам і сілы надаюць, і энергіі”.

ВЕСТКІ

Знайсці. Прачытаць. Зразумець

Іван Іванаў

Шэраг распрацовак, якія грунтуюцца на выкарыстанні сучасных лічбавых тэхналогій, дэманстравала на XXV Міжнароднай спецыялізаванай выставе “ТІВО 2018” у Мінску Нацыянальная бібліятэка

У ліку ўдзельнікаў выставы “ТІВО” ў чарговы раз была Нацыянальная бібліятэка Беларусі. Яе спецыялісты, як вядома, імкнуцца ісці ў нагу з часам. На калектыўным стэндзе дзяржорганаў і арганізацый бібліятэка прадставіла новы інтэрнэт-партал, прайшоў шэраг прэзентацый, гасцей выставы знаёмілі з інфарэсурсамі кнігасховішча, яго паслугамі.

У прыватнасці, з прэзентацыі “Адзін дзень жыцця інтэрнэт-партала” многія даведліся пра віртуальныя сэрвісы, рэсурсы бібліятэкі. Тое зручна й для беларусаў замежжа: бо імі ж можна скарыстацца з любой краіны ў рэжыме 24/7. Дэманстраваліся на стэндзе навучальныя ролікі па рэсурсах і сэрвісах — анлайн-калекцыя відэаурокаў, дзякуючы якой у простай і нагляднай форме можна знаёміцца з шматлікімі рэсурсамі ды сэрвісамі бібліятэкі. Яшчэ адна каштоўная “падказка” была для тых, хто шукае інфармацыю ў анлайн-версіі электроннага каталога: расказвалася пра ягоныя сэрвісныя магчымасці.

А ці ведаеце вы пра сэрвіс НББ “Электронная дастаўка дакументаў”? Нават і за акіянам ім карыстаюцца. Навукоўцаў, студэнтаў, аспірантаў, безумоўна, зацікаваць і такія сэрвісы, як рэдагаванне спісаў літаратуры да навуковых прац, падбор літаратуры па тэме ў аддаленым рэжыме: пра тое гаварылі на адпаведнай прэзентацыі. Ёсць у арсенале Нацыяналікі цяпер і такая паслуга, як праверка тэкстаў на плагіят — гэта вельмі хутка робіцца з дапамогай сучасных інфасістэм. Таму лепш такі жыць сваім розумам, ствараць арыгінальныя тэксты, чым “пазычаць” у некага.

Прэзентаваўся на “ТІВО 2018” і фактаграфічны інфарэсурс “Вучоныя Беларусі”: велізарная база дадзеных, у стварэнні якой удзельнічаюць больш за 30 арганізацый.

КАЦЬРЫНА ІМДЗЕЛСКАЯ

У шматдзетнай сям’і Скабей ведаюць: разам утульней

25 МАЯ — ДЗЕНЬ СЛАВЯНСКАГА ПІСЬМЕНСТВА І КУЛЬТУРЫ

Нашчадкі зямлі Баянавай

Кіраўнік Саюза беларусаў Дону Уладзімір Банцэвіч выступіў з ініцыятывай па стварэнні ў Растоўскай вобласці міжнароднай культурна-асветніцкай суполкі ў гонар Кірылы Тураўскага

Іван Ждановіч

Са школьных гадоў помніцца слова Баян, што згадваецца ў першых радках знакамітага “Слова пра паход Ігаравы”. Вось як тое гучыць на сучаснай беларускай мове: “Ці не лепей было б, каб нам, брацця, пачаці старадаўнымі словамі тужліва апавесць аб паходзе Ігаравым, Ігара Святаслаўліча? Дый пачаціся песні той сягачасным ладам, а не складам Баянавым. Баян бо чарадзеіны, калі каму песню хацеў утварыці, то расцякаўся мыслямі па дзраву, воўкам шэрым па полі, арлом сізым пад воблакі”.

Ад Кіева да Турава

Што за Баян такі? Спрэчак у навукоўцаў — мноства. І заслугоўвае пільнае ўвагі той факт, пра які пісаў брэсцкі даследчык Генадзь Праневіч (на жаль, ужо нябожчык) (гл.: “Слова...” было з Турава?” — ГР, 29.05.2014). Ён сабраў шэраг аргументаў на карысць таго, што менавіта Кірыла Тураўскі мог быць аўтарам знакамітага твора. І выказваў меркаванне, што старажытны горад Тураў ды прадстаўнікі ягонай феадальнай, духоўнай эліты маглі быць спадкаемцамі так званай “Баянавай зямлі” ў Кіеве. У ліку тых асоб, магчыма, і мяркуемы бацька Кірылы Тураўскага — пасаднік Жыраслаў Іванкавіч (Яванкавіч), ды й сам тураўскі Златавусны. Спецыялістам, нагадаваў Генадзь Праневіч, вядомая гісторыя куплі вялікай княгіняй Марыяй Мсціслаўнай “всей земли Бояновой”. Падрабязны, аб’ёмны графічны запіс пра тую здзелку зроблены на сцяне Сафійскага сабора, відаць, неўзабаве пасля смерці яе мужа, вялікага князя Усевалада Алегавіча (1146 год). Тады княгіня вырашыла набыць у Кіеве ўчастак для пабудовы царквы, якая магла б служыць і родавай усыпальняй. Тэкст графіцы адкрылі рэстаўратары ў Кіеўскай Сафіі.

Што ж, калі ёсць Баянава зямля, то цалкам лагічна дапускаць: быў жа й сам Баян. Пэўна ж, той зямлёю валодаў ці проста жыў там, і нека аформілася як тавар Баянава зямля. Дык вось, і навукоўца Праневіч схіляўся да думкі, што згаданы ў графіцы Баян быў не толькі рэальнай гістарычнай асобай, але й, верагодна, “вешчым” Баянам, пра якога згадвае аўтар “Слова пра паход Ігаравы”. “Прынцыпова ж важнае для нас тое, што сярод усіх 12 сведкаў на графіцы першым названа імя Якіма Дамілы, з якім даследчыкі досыць упэўнена атаясамліваюць епіскапа Тураўскага — Іакіма”, — звяртае ўвагу вучоны. І той зварот аўтара “Слова...” да традыцыі ды творчае спадчыны свайго славутага папярэдніка Баяна ў кантэксце скразных родавых повязяў Кірылы Тураўскага й гістарычнага Баяна (якія вынікаюць з аналізу графіцы), Генадзь Праневіч лічыць важным аргументам на карысць аўтарства Кірылы Тураўскага.

Інтрыга, што ні кажы! Тым болей гучыць усё пераканальна, што не так даўно паў і той “апошні бастыён”, якім адпрэчвалі даследчыкі ад

Сябры Саюза беларусаў Дона ля помніка “Баян-Гусяр” пад Растовам

аўтарства нашага славутага святога. Раней лічылася, дый яшчэ пішацца ў розных крыніцах, быццам ён адышоў у Вечнасць у 1182 годзе. Аднак гэта толькі год, калі ў Тураве з’явіўся новы епіскап — не дата смерці Кірылы! Генадзь Праневіч нагадавае, што ўжо й навуковае абгрунтаванне ёсць на конт больш позняй, чым лічылася раней, даты смерці тураўляніна: гэта 1188-1190 гады. І тады цалкам верагодна, што святы (ужо не ў духоўным сэнсе, але яшчэ ў целе ды ў добрым, вытанчаным розуме...) перасягнуў храналагічныя межы Ігаровага паходу на полаўцаў (1185 год). Само ж “Слова...”, мяркуецца, было створана ў 1187 годзе. Пераканальна!

“Пахавайце мячы свае пашчарбаныя...”

Вернемся ў сучаснасць. Згадаем публікацыю “Экспедыцыя на Бацькаўшчыну” (ГР, 14.03.2018). Апісваючы ход экспедыцыі, Уладзімір Банцэвіч удакладняе: “Са мною ўпершыню адправіўся ў Беларусь Васіль Лук’янаў — сябар, які прыдумаў Міжнародны фестываль на Доне, прысвечаны “Слову аб палку Ігаравым”. Ён жа й кіруе праектам, рухае яго ўжо 18 гадоў, а наш Саюз беларусаў Дону ў праекце актыўна ўдзельнічае”. Госці з Дону “пабывалі ў старажытным Тураве: наведлі Краязнаўчы музей, пабачылі пад шкляным дахам раскапаны археолагамі падмурак будаванай у 1170 годзе царквы, сфатаграфавалі велічны помнік Кірылу Тураўскаму”. Што хаваць: гэта мы тактоўна падказалі вандроўнікам, што, маючы пад Растовам помнік Баяну-Гусяру, наведання ім на святую Тураўскую зямлю проста неабходна. І вось

жа: усё склалася! Значыць, гэта іхні шлях. Цяпер, калі Уладзімір Банцэвіч плануе новую (з юнымі выхаванцамі-мастакамі) экспедыцыю ў Беларусь, то мае намер кантактаваць з Тураўскім выканкамам. “У старажытным горадзе нас добра сустракаў Васіль Майсеевіч Балбуцкі: раней быў дырэктарам Тураўскага краязнаўчага музея, цяпер — малодшы навуко-

шчувае аўтар “Слова...” тых, хто сее варожасць ды спрэчкі: “Яраслаўле ды ўсе ўнукі Усяслаўлевы! Апусціце ўжо сцягі свае! Пахавайце мячы свае пашчарбаныя, бо ўжо збыліся дзедавай славы! Вы бо сваімі нязгодамі пачалі наводзіць паганых на Рускую зямлю, на й надзел Усяслава, ад чаго й насілле пайшло ад зямлі Палавецкай”. Такі заповіт — на многія вякі актуальны. А як прызнаць Кірылу Тураўскага ды аўтарам “Слова...”, то і ў праекта “Хельсінкі-2” знойдзецца ў глыбіні вякоў найбагатая перадгісторыя. Нагадаем, на пачатку 2018 года якраз было аб’яўлена: Беларусь распрацавала канцэпцыю ініцыятывы пра запуск перагаворнага працэсу, які стане аналагічным Хельсінскаму...

Помнік Кірылу Тураўскаму на Замкавай гары ў Тураве

вы супрацоўнік, — напісаў нядаўна Уладзімір Банцэвіч. — А ў нашым Азове жыве ягоны брат Мікалай. То можа й ён з намі ў экспедыцыю рушыць: ужо на пенсіі, але ж мае каштоўны досвед, працаваў намеснікам мэра горада Азова. Тут ёсць моцная аснова да сумеснай працы. Можа й Азоў ды Тураў пародняцца, як тое зрабілі нядаўна Мінск з Растовам?”

Спрыяльна паставіўся да такой супрацы й дырэктар Тураўскага краязнаўчага музея Дзмітры Эдуардавіч Апановіч, з якім я меў зносіны, рыхтуючы нататкі. Вельмі яго зацікавілі звесткі пра тэкст графіцы, які адкрылі рэстаўратары ў Кіеўскай Сафіі. Пры сучасных тэхналогіях, гаварылі, мець іх копію ў Тураве — не праблема, як і сабраць публікацыю на карысць таго, што якраз наш зямляк быў стваральнікам “Слова...”, і значыць — вялікім славянскім міратворцам у жорсткім свеце княжацкіх міжусобіц. Вось як

“Нашчадкі—Потомки” на Каляльскіх чытаннях

Тым часам Уладзімір Банцэвіч вельмі творча скарыстаўся “добрым надвор’ем” у прасторы беларуска-расійскага сяброўства. Летась, аказваецца, беларуская дэлегацыя гасцявала ў Растове на Міжнародным фестывалі моладзевай паззіі ды перакладаў “Берага дружбы”. І Уладзімір Гаўрыловіч, старшыня Гомельскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, на пачатку мая выказаў вялікую ўдзячнасць за цёплы прыём дырэктарцы Данскай дзяржаўнай публічнай бібліятэкі Яўгеніі Калеснікавай. Заадно звярнуўся да яе з просьбай, якая ўжо ад імя Саюза пісьменнікаў Беларусі агучвалася на розных узроўнях у Растоўскай вобласці: пра магчымасць прысваення імя славянскага асветніка, святара, багаслова й паэта, пісьменніка Кірылы Тураўскага

адной з культурных устаноў Растоўскай вобласці. Пісьменнік нагадавае, што “імя ўраджэнца горада Турава (Гомельская вобласць) святога Кірылы Тураўскага вядома ва ўсёй праваслаўнай Русі дзякуючы яго працам па яднанні славянскіх народаў і глыбока шануецца. На яго малой Радзіме на Замкавай гары і ў “сэрцы” Гомеля яму ўстаноўлены помнікі, а штогод у ягоны гонар 11 мая праводзяцца сумесныя царкоўна-свецкія мерапрыемствы. Да таго ж летась у Гомелі адна з буйных бібліятэк была пераўтвораная ў Цэнтр Кірылы Тураўскага. У вобласці 12 гадоў прысуджаецца творцам абласная літаратурная прэмія імя Кірылы Тураўскага”. Уладзімір Гаўрыловіч упэўнены: гэтая гістарычная асоба здольная й праз стагоддзі аб’ядноўваць славянскія народы. А каб мацнела сяброўства між беларусамі й рускімі, пісьменнік прапануе ў Растове “разгледзець пытанне прысваення імя славянскага асветніка Кірылы Тураўскага адной з культурных устаноў Растоўскай вобласці”.

Беларускую ініцыятыву Яўгенія Калеснікава прапанавала падначаленым абмеркаваць з кіраўніцтвам Саюза беларусаў Дону. А Уладзімір Банцэвіч, падаецца мне, толькі й чакаў такога спадарожнага ветру, каб падняць ветразі новай каштоўнай справы. “Прашу газету “Голас Радзімы” падтрымаць нашу ініцыятыву па ўшанаванні Святога Кірылы Тураўскага на Доне, — напісаў днямі ў рэдакцыю. — Я заклікаю ў працяг прапановы пісьменніка Уладзіміра Гаўрыловіча, са спрыяннем Данскай бібліятэкі распачаць такую справу: паяднацца беларусам Дона ды ўсім, хто мае да нашай Бацькаўшчыны цяпло ў сэрцах, у культурна-асветніцкую суполку “Нашчадкі—Потомки” імя Кірылы Тураўскага. Мяркую, такую справу падтрымае аддзяленне Пасольства Беларусі ў Расіі ў Растове-на-Доне, а таксама Рэспубліканскі цэнтр нацыянальных культур (Мінск) і Данская дзяржаўная публічная бібліятэка (Растоў-на-Доне)”.

Што ж, мы такую ідэю цалкам падтрымліваем, гатовы да супрацы ў гэтым кірунку. Якой будзе “архітэктур” праекта? Хто ў ім паўдзельнічае? У якіх формах плануе Уладзімір Банцэвіч з аднадумцамі рэалізоўваць задуму? Меркаванні на гэты конт зямляк даслаў — з часам, як “адстаяцца”, і пра тое раскажам. А ў суботу, 19 мая, ён “вынес у людзі” свае напрацоўкі: выступаў з праектам “Нашчадкі—Потомки” на Каляльскіх чытаннях, прысвечаных “Слову пра паход Ігаравы”. Гэта, нагадаем, адна з імпрэзаў штогадовага Міжнароднага фестывалю на Доне, які праходзіць пры хутары Пагарэлаў Белакалітвінскага раёна Растоўскай вобласці. Кажуць, у тых мясцінах адбылася 833 гады таму вядомая нам са “Слова...” бітва дружын князя Ігара з полаўцамі. То, значыць, і згадваць-ушаноўваць там святога Кірылу Тураўскага — самае месца.

ПОВЯЗЬ ЧАСОЎ

Вайной апаленыя лёсы

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

Пра сваіх бацькоў расказалі таксама Валянціна Ліпінская, Іна Валюшка, Валерый Амбросаў, Еўфрасіння Лелэ. Вельмі цікавым атрымаўся аповед у Святланы Сталяровай. Яна распавяла пра сваіх бацькоў, якія сустрэліся на вайне, пажаніліся, потым нарадзілася яна. Бацькаў брат Андрэй Сталяроў, расказвала, быў танкістам. У знакамітай бітве на Курскай дузе ў танкавым баі танк ужо быў падбіты, аднак экіпаж пратараніў намецкага "Тыгра" і ўсе загінулі. Андрэй Сталяроў быў узнагароджаны пасмяротна. Ягоная пляменніца сабрала пра тое шмат матэрыялаў. А бываючы на Бацькаўшчыне, Святлана й школу наведвае, у якой дзядзька Андрэй вучыўся, і Гомельскі краязнаўчы музей, дзе ёсць стэнд, яму прысвечаны. Сын Святланы Міхайлаўны назваў свайго сына Андрэйкам — вось так праз маленькага ўнука Андрэя Сталярова й доўжыцца эстафета сямейнай памяці, не страчваецца повязь часоў і пакаленняў.

Яшчэ адзін аповед у тэму. Шчырая беларуска Галіна Ждан як даведлася, што мы стварам Музей беларусаў Латгалі, то падарыла ў экспазіцыю свае тры вышытыя рушнікі, тканы абрус, расшыты настольнік, дыван перабіраны, хустку-касміроўку. Вось што расказала яна пра тое гора, што здарылася ў вайну ў яе сям'і: "Я нарадзілася ў вёсцы Новая Лука ў 1933 годзе. Бацька працаваў лесніком, і жылі мы ў Чарніцах. Хата стаяла ў лесе, а ўночы было страшна, то мы хадзілі начаваць у Прудзінкі. (У вайну — Дрысенскі, цяпер — Верхнядзвінскі раён. — Рэд.). Усё ж з людзьмі разам неяк смялей. А неяк поздыніў востенню 1942 года бацька з раніцы пайшоў у Чарніцы пакарміць скаціну, а мы з мамай, сястрычкай і брацікам збіраліся таксама туды, але не паспелі. Немцы прыйшлі ў Прудзінкі па лёдзе возера, акружылі вёску, выгналі ўсіх з хат і сагналі ў адну. Сказалі, што будуць дапытваць, дзе партызанскія сем'і.

Сябры суполкі "Уздым" разам з беларускімі і расійскімі дыпламатамі на ўскладанні кветак 9 Мая ў Даўгаўпілсе

Маці сказала: "Не бойся, дачушка, у нас партызанаў няма". І гэта ж было апошняе, што пачула я ад матулі... У хаце павярнуцца няма дзе, столькі народу. Я неяк ад мамы адлучылася бліжэй да печы. Там ложка стаяў. Дык я падушку схавала і — пад ложка, бо чула, што праз падушку не прабівае куля. А тут як пачалі страляць праз дзверы ды па вокнах! Што рабілася!

вушак і ходу. А куды бегчы? Рванула ў бок Чарніц і бачу, што яшчэ дзядзька бяжыць. Мне раптам стала гарача руць. Разам дабеглі да лесу, схаваліся пад густое дрэва. Рука мая ўся ў крыві, а куля прайшла насквозь. А ў той дзядзька разрыўная куля трапіла ў руку, то ўсю распаро-

калей. А ў мяне рука, дзякуй Богу, загілася. Памятаю, адчыняюцца дзверы, заходзіць бацька й плача: у Прудзінках у той хаце загінулі-згарэлі маці, сястрычка сямі гадоў і брацік трох гадоў. А ў 1943-м мяне й бацьку з другой сям'ёй вывезлі ў Германію. Але гэта ўжо другі аповед..."

Доўга не хацелі разыходзіцца ўдзельнікі

8 мая — Дзень Перамогі ў краінах Заходняй Еўропы, гэта і Дзень памяці й прымірэння. Таму 8 мая кветкі ад таварыства "Уздым" леглі да Вечнага агню мемарыяла ў парку Дубровіна. А 9 Мая разам са сваёй Бацькаўшчынай Беларуссю мы таксама адзначалі Дзень Перамогі. Сябры суполкі "Уздым" паўдзельнічалі ва ўрачыстым ўскладанні вянка, кветак да мемарыяла вызваліцелям Даўгаўпілса.

Дзень Перамогі — святы дзень для кожнага беларуса. Жывуць нашчадкі ветэранаў, жыве памяць пра вайну, яе герояў, пра яе велізарныя ахвяры: гінулі франтавікі, партызаны, вязні канлагераў, працаўнікі тылу, дзеці вайны, мірныя жыхары. Усе яны жадалі мірна жыць на сваёй роднай зямлі, свабоднай і незалежнай. І ў святочны дзень асабліва востра мы адчуваем радасць Перамогі. Бо менавіта з Перамогай закончылася тое ліхалецце, тая страшэнная вайна, пакуты мільёнаў людзей. І не дай Бог такому адбыцца зноў: дзе б то ні было ў свеце.

Галіна Сантоцкая,
сябра таварыства "Уздым",
г. Даўгаўпілс

Анастасія Сазанкова

Пайшоў дым. Я з-пад ложка шась за дзверы. А ў вялікіх сенах ужо гараць адны дзверы разам са сцяной, рушацца. У памяці засталася: ляжыць жанчына ў чырвонай хусце, а на ёй ужо твар гарыць... У другім месцы ляжыць многа людзей, іх прыдушыла дзвярыма. Я — да

Сафія Кавалёва-Крываносава

ла, і пальцы таксама. Куды ісці — не ведаем. Сустрэлі жанчыну, яна й забрала з сабой дахаты. Там нас абмылі, перавязалі. Мяне адправілі за печ, дзе ўжо было шмат дзяцей. Раніцай павезлі тую дзядзька да доктара ў Богіна, але яго ўжо немцы забралі. То лячылі яе самі, дзядзька засталася

Святлана Сталёва

вечары — успамінаў. Мы вырашылі, што зладзім яшчэ сустрэчы, бо памяць пра вайну жыве ў сем'ях беларусаў Латвіі, Даўгаўпілса, прычым кожнаму з нас ёсць што расказаць пра цяжкі час у лёсах бацькоў, бабуль і дзядуль.

ПЕРСПЕКТИВЫ

Земляробам дапамагаюць вучоныя-генетыкі

Іна Ганчаровіч

Навукоўцы актыўна спрыяюць павышэнню ўраджайна на беларускіх палях

Сустрэчы навукоўцаў з журналістамі — добрая завяздэнка. Вось і на сустрэчы ў Інстытуце генетыкі ды цыталогіі НАН Беларусі навукоўцы расказвалі, як сучасныя біятэхналогіі працуюць у раслінаводстве. У прыватнасці, беларускія генетыкі ствараюць новыя гатункі бульбы, трыцікале — эканамічна важных для краіны сельгаскультуры.

А гісторыя "бульбяных" навук ужо салідная: па гэтай тэме пішуцца навуковыя працы, а ў 1956-м пры АН БССР быў створаны Інстытут па бульбаходстве і садавінаагародніцтве. Там і за-

ймаюцца селекцыяй новых гатункаў бульбы, створаны нават яе генетычны банк: сховішча насення, клетак, тканак раслін, прыдатных для наступнага іх узнаўлення. Дарэчы, у 2017-м Генетычны банк бульбы ўнесены ў спіс навуковых аб'ектаў, якія складаюць нацыянальны здабытак Беларусі. А селекцыянеры ствараюць новыя гатункі бульбы — разам з генетыкамі. Прычым навукоўцы з Інстытута генетыкі ды цыталогіі ўжо ўмеюць змяняць некаторыя гены бульбы, кажуць, што новыя гатункі другога хлеба будуць і смачныя, і ўстойлівыя да хвароб і шкоднікаў.

Загачык лабараторыі генетыкі бульбы Аляксандр Ярмішын расказаў пра стратэгію адбору бульбы на дыплідным узроўні, што дазваляе (не будзем унікаць у дэталі) паско-

рыць селекцыйны працэс, а таксама больш эфектыўна выкарыстоўваць у селекцыйна-генафонд дзікіх відаў раслін. Біятэхналогіі, распрацаваныя беларускімі навукоўцамі, дазваляюць кантраляваць працэс выяўлення новых гатункаў бульбы, і змяняць яе гены: каб палепшыць імунітэт, павысіць устойлівасць да хвароб, смакавыя якасці. Тэхналогія — не генная мадыфікацыя, а частка традыцыйнай селекцыі на высокім тэхналагічным узроўні. А вырошчванне бульбы па новай тэхналогіі зменшыць выкарыстанне "хіміі" на палях. Скажам, не будзе фітафарозу, здольнага ў кароткі тэрмін знішчыць увесь ураджай. Новы метады вырошчвання дазволіць абмежавацца толькі адной апрацоўкай бульбы, і толькі ў перыяд яе цвіцення.

Геномныя біятэхналогіі ўдасканальваюць і трыцікале — гібрид жыта й пшаніцы. Культура ўжо заняла годнае месца на беларускіх палях: пад яе занята штогод каля 400-500 тысяч гектараў. Ідзе ў асноўным на зернефураж, кармы для жывёл, але выкарыстоўваецца і ў хлебапечэнні. На сённяшні дзень, казалі навукоўцы, выведзена больш за 40 беларускіх гатункаў культуры. Галоўная праблема, якая не вырашана пакуль, — схільнасць трыцікале да палягання. Традыцыйныя метады селекцыі тут не працуюць, бо ў трыцікале проста няма Д-генама мяккай пшаніцы. А генетыкі бачаць рашэнне праблемы ў спалучэнні метадаў храмасомнай інжынерыі з метадамі малекулярна-генетычнага аналізу. Пра тое казала Надзея Дубавец, галоўны на-

вуковы супрацоўнік лабараторыі цытагенікі раслін. Навукоўцы паспрабавалі ўвесці ген мяккай пшаніцы ў геном трыцікале — і вывелі ўжо гатунак-узор, які праходзіць выпрабаванні. Вынікі ж іх, мяркуе Надзея Дубавец, будуць вядомыя ў хуткім часе. А праз тры гады, калі ўсё атрымаецца, метады можна будзе і шырэць укараняць у селекцыйны працэс.

Пакуль важныя для сельскай гаспадаркі распрацоўкі можна назваць перспектывай. Але ж у наш час усё адбываецца хутка. Вучоныя кажуць: дзякуючы іх працы беларускі ўраджай можа быць багацейшым і ў дачыненні "другога хлеба", і першага. Дыеталагі ж даказалі, што мука з трыцікале — найкаштоўны прадукт харчавання, асабліва для людзей, якія вядуць здаровы лад жыцця.

Заснавальнік:

Установа Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь «Рэдакцыя газеты «Советская Белоруссия».

Вул. Б. Хмяльніцкага, 10а, 220013, Мінск

Рэдактар

Віктар Міхайлавіч Харкоў

Адрас рэдакцыі:

Вул. Б. Хмяльніцкага, 10а, 220013, Мінск

Рэгістрацыйнае пасведчанне № 61.

Выдадзена 2 сакавіка 2009 г. Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь

Бюро па рэкламе:

Тэл. +375 17 287 16 91

Тэлефон рэдакцыі:

+375 17 287 15 32;

факс: +375 17 287 15 26

E-mail: golas_radzimy@tut.by

Аб'ём выдання: 1 друк. арк.

Выходзіць 1 раз на тыдзень

Тыраж: 1930. Заказ: 665

Газета надрукавана на Рэспубліканскім унітарным прадпрыемстве «Выдавецтва «Беларускі Дом друку». ЛП №02330/106 ад 30.04.2004. Праспект Незалежнасці, 79, 220013, Мінск

Час падпісання ў друк: 20.10

Выходзіць 1 раз на тыдзень

ЛП №02330/106

ад 30.04.2004. Праспект Незалежнасці, 79, 220013, Мінск

Паціць рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках "Голасу Радзімы", могуць не супадаць.

© "Голас Радзімы", 2018